

УДК 657:336.71

Спяк Г., Сас Б.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В КОНТЕКСТІ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Визначено основні якісні характеристики кредитної інформації. Проаналізовано інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку та визначено пріоритетні напрямки його оптимізації в умовах посилення ризиків зовнішнього середовища. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо раціональної організації інформаційних потоків установи банку на всіх етапах кредитного процесу.

Ключові слова: економічна інформація, якісні характеристики економічної інформації, інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку, інформаційні потоки.

Кредитна діяльність банку має за мету забезпечити дохідне вкладення коштів на засадах поверненості, терміновості, платності за умов мінімізації ризиків таких вкладень. Дилема «дохідність–ризик» є класичною та її розв’язання в сучасних умовах потребує врахування дедалі більшої кількості стохастичних факторів зовнішнього та внутрішнього інформаційних середовищ.

Управління будь-якою економічною системою ґрунтується на процесі збору, опрацювання, передавання й аналізу інформації з метою прийняття на її основі відповідних управлінських рішень. Отже, управління кредитною діяльністю банку значною мірою залежить від того, як в установі організовані процеси збору, опрацювання, аналізу та використання інформації, що стосується кредитного процесу. Наявність відповідного інформаційного забезпечення є необхідною умовою оптимізації кредитної діяльності банківської установи.

Загалом, нині інформація є одним з найважливіших стратегічних ресурсів банку. Наукові дослідження ресурсного забезпечення діяльності банківських установ традиційно присвячені аналізу фінансових ресурсів установи – їх складу, структури, динаміки, джерел формування і напрямків вкладення. До таких досліджень належать роботи ряду вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Васюренка, А. Вожжова, О. Дзюблюка, Ж. Довгань, А. Єпіфанова, А. Лаврушина, Б. Луціва, І. Лютого, А. Мороза, Г. Панової, Л. Примостки, Е. Ріда, М. Савлука, Дж. Сінкі та ін. І тільки в незначній частині наукових розробок за даним напрямком розглянуто склад, структуру та якісні характеристики інформаційних ресурсів установи. Зокрема, вивченню місця, ролі та якісних характеристик інформації в управлінських системах присвячено роботи Р. Бутової, Ф. Бутинця, І. Журавльової, В. Євдокимова, Л. Кіндрацької, О. Матвієнко, А. Мішеніна, В. Пономаренка та ін. Разом з тим потребують подальших розробок та конкре-

тизації питання ефективної організації інформаційного забезпечення окремих напрямків діяльності банківських установ, зокрема, їх кредитної діяльності.

Метою дослідження є аналіз інформаційного забезпечення кредитної діяльності банку та визначення пріоритетних напрямів її оптимізації в умовах посилення ризиків зовнішнього середовища.

Аналіз різних підходів до визначення сутності дефініції «інформація» дає змогу простежити певні зміни в трактуванні цього поняття в історичному контексті. Так, ряд дослідників розглядали інформацію як «нові відомості», «сукупність відомостей», що характеризують стан певного процесу, події, явища, системи [3, 5; 4, 104]. Згідно із Законом України про інформацію від 02. 10. 1992 р. № 2657-ХІІ, інформація – це будь-які відомості або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Стосовно економічної інформації актуальним є класичне її визначення, котре сформував Шеннон: «Інформація є мірою тієї кількості невизначеності, що знищується після отримання повідомлення» [8, 146]. Таким чином, виникає поняття інформаційної ентропії як міри невизначеності стану системи. Ентропія є максимальною за умови повної відсутності будь-яких відомостей про стан системи і знижується в міру отримання таких відомостей. Використання цих відомостей дає змогу не тільки зменшити невизначеність, а й мінімізувати ймовірні ризики діяльності системи.

Щодо функціонування економічної інформації в сучасних управлінських системах, то для прийняття рішень недостатньо тільки інформації про стан системи (установи банку, певного сегмента її діяльності тощо). Інформаційне забезпечення системи управління охоплює відомості не тільки про стан об'єкта управління, банківської установи зокрема, а й певні відомості про ситуацію в зовнішньому середовищі, що безпосередньо впливає на діяльність цього об'єкта. Зокрема, інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку є сукупністю відомостей, що характеризують нормативно-правову базу банківського кредитування, основні макроекономічні параметри функціонування економічної системи, сегмент кредитного ринку, на якому працює банк (інформація про реальних та потенційних позичальників, конкурентне середовище, ринкову кон'юнктуру, стан і тенденції розвитку ринку), кредитний процес та стан кредитного портфеля установи тощо (рис. 1).

Важливе значення щодо застосування економічної інформації в процесі управління мають її структуризація, опрацювання та організація руху окремих масивів даних. Сукупність однорідних даних, що формуються в економічній системі або поза нею, систематизують, обробляють та використовують у процесі прийняття управлінських рішень, утворює інформаційний потік.

З огляду на викладене, під інформаційним забезпеченням кредитної діяльності банку, на нашу думку, варто розуміти систему одержання, оцінки, зберігання, опрацювання певного масиву даних, що відповідають визначеним параметрам їхніх якісних характеристик, їх структурування та передачі відповідним ланкам банківського менеджменту з метою прийняття управлінських рішень щодо кредитної діяльності установи.

Рис. 1. Класифікація кредитної інформації банку

Інформаційне забезпечення кредитної діяльності банківської установи формують різноспрямовані інформаційні потоки: інформація, що надходить до установи банку ззовні з певних джерел (від Національного банку, позичальників, клієнтів, контрагентів, рейтингових агентств, інших фінансових установ, органів статистики, податкових органів і таке інше) та інформація, яку формують безпосередньо в установі банку, – систематизують, опрацьовують, аналізують – слугує базою для прийняття управлінських рішень та передається назовні у форматі оперативного сповіщення позичальників, оприлюднення показників фінансової і статистичної звітності тощо.

Організація інформаційного забезпечення процесу кредитування в установі банку має на меті забезпечити, на нашу думку, виконання двох видів завдань: формування високоякісної, достовірної, повної та своєчасної інформації, необхідної для оптимізації кредитного процесу, та впорядкування і раціональну організацію інформаційних потоків за кредитною діяльністю банку.

Базове питання, що виникає при вирішенні першого завдання, стосується якісних характеристик інформації, її складу та джерел формування. Якісні характеристики інформації вагомо впливають на обґрунтованість управлінських

рішень. Щодо якісних характеристик економічної інформації, зокрема кредитної інформації, то досі не досягнуто однаковості в поглядах окремих науковців і практиків. Аналіз наукових досліджень за даним напрямком дає підстави виділити такі базові характеристики економічної інформації в контексті її застосування у процесі банківського кредитування: доречність, достовірність, повнота, своєчасність, економічність (ефективність) та зіставність [1; 2; 5; 7].

Стосовно кредитної інформації банку доречність визначається оптимальним складом масивів інформації, що характеризують стан кредитного ринку, кредитні рейтинги позичальників, конкурентне середовище на даному ринку, ресурсне забезпечення банків, стан та якість їх кредитних портфелів тощо.

Достовірність кредитної інформації установи банку визначається об'єктивністю подання інформації про реальний стан об'єктів та процесів на кредитному ринку й безпосередньо в установі банку, відсутністю суттєвих помилок і перекозів, які могли б вплинути на рішення користувачів.

Категорія повноти інформації має дещо різні характеристики в різних джерелах. Зокрема, Ф. Бутинець зазначив: повнота подачі інформації передбачає, що інформація має містити максимум даних, необхідних користувачеві [2, 95]. Разом з тим автори монографії «Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства» наголосили, що є два критичних обсяги інформації: мінімальний, нижчим якого обсяг інформації не може бути, оскільки це призведе до прийняття необґрунтованих рішень, і максимальний, перевищення якого потребуватиме більших затрат часу та призведе до прийняття несвоєчасних рішень [7, 216]. На нашу думку, повнота кредитної інформації визначається оптимальним масивом відомостей, що сповна характеризують усі суттєві фактори, врахування яких є необхідним для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо кредитної діяльності банку.

Своєчасність характеризує часові параметри отримання інформації. Окремі автори вважають своєчасність та повноту взаємозалежними характеристиками інформації [5; 7]. На нашу думку, повнота і своєчасність є різноплановими характеристиками економічної інформації, що визначають, з одного боку, її обсяг (повнота інформації), а з іншого – часові параметри отримання відносно дати прийняття управлінського рішення (своєчасність інформації).

Економічність (ефективність) кредитної інформації – надзвичайно важлива рівноважна характеристика, що оптимізує обсяги інформації та витрати на її формування. Економічність інформації забезпечується тільки за умови формування та отримання основних відомостей (показників), що є суттєвими щодо прийняття відповідних управлінських рішень.

Зіставність інформації забезпечується дотриманням базових принципів обліку та подання інформації у фінансовій звітності. Сутність даної характеристики полягає в тому, що інформацію необхідно формувати, застосовуючи однакові підходи, правила, формат подачі; якщо правила змінюється, це потребує окремого пояснення та відповідного корегування для забезпечення порівняності даних.

Згадані характеристики інформації є, на нашу думку, базовими, але далеко не єдиними. В Законі України про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні від 16. 07. 1999 р. № 996-XIV основними характеристиками інформації названо повноту, правдивість та неупередженість. У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07. 02. 2013 р., виділено чотири основні якісні характеристики інформації: дохідливість, доречність, достовірність, порівняльність. У Положенні Національного банку України про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України (постанова Правління НБУ № 566 від 30. 12. 1998 р.) три – порівняльність, повнота та достовірність.

Таким чином, якість інформації характеризується не окремим визначеним показником чи групою показників. Якість кредитної інформації є, на нашу думку, комплексною характеристикою отриманих даних, що стосуються кредитної діяльності банку, яка враховує їх доречність, достовірність, повноту, своєчасність, економічність, зіставність та інші важливі параметри (за вибором користувача).

Методики оцінки якості інформації у вітчизняних дослідженнях є, в основному, теоретичними, а не прикладними. Зрозуміло, що оцінити інформацію за згаданими якісними характеристиками складно, оскільки значна їх кількість призводить до необхідності визначення ваги кожного показника. В економічній літературі запропоновано використання різних методик визначення якості економічної інформації [7, 220]. На нашу думку, заслуговує на увагу запропонований метод експертного оцінювання якості інформації через систему бальних оцінок окремих показників та їх вагових коефіцієнтів.

Важливе місце в організації інформаційного забезпечення кредитної діяльності банку належить раціональній організації інформаційних потоків установи на всіх етапах кредитного процесу (циклу). При цьому на кожному з етапів здійснюють отримання чи формування, опрацювання, використання та передачу інформації. Схема руху інформації за окремими етапами кредитного процесу банку наведена на рисунку 2.

Аналіз кредитного звернення позичальника полягає в його ідентифікації банком та оцінці заявки на предмет відповідності умовам кредитування за певним кредитним продуктом. Доцільно зазначити, що метою попереднього аналізу пакета документів, перелік яких вимагає банк, є з'ясування основних даних як про потенційного позичальника, так і про проект, що кредитується. Вивчення кредитоспроможності, аналіз фінансового стану клієнта, встановлення його кредитного рейтингу та оцінка ризику кредиту базуються на зовнішній інформації, що надходить у банк від потенційного позичальника та з інших джерел.

Разом з тим на даному етапі кредитного процесу важливу роль відіграє також нормативно-правова інформація, що формується як за межами банку (вітчизняне законодавство, нормативні акти Національного банку України), так і безпосередньо в установі (внутрішньобанківські нормативні акти, характеристики окремих кредитних продуктів).

До внутрішньої інформації банку належить, окрім нормативних актів установи і даних, що характеризують кредитні продукти, також інформація, яку збирає та подає служба безпеки банку, використовуючи власні джерела надходження даних. Зазначений етап кредитного процесу завершується підготовкою аналітичної інформації, яку передають на рівень прийняття рішення щодо надання кредиту.

За умови задоволення позичальником усіх визначених вимог та прийняття позитивного рішення стосовно видачі кредиту відбувається структурування позики (розроблення умов кредитування, підготовка й укладання кредитного договору, договору кредитної лінії, договорів застави, поруки, страхування, підписання гарантійних листів тощо). У процесі укладання кредитного договору визначають основні характеристики позики: вид, суму, термін кредиту, спосіб його видачі та погашення, вид наявного забезпечення, відсоткову ставку за кредитом, інші умови. Кінцевим інформаційним продуктом даного етапу є розроблені й затверджені всі юридичні документи, які слугують підставою для видачі кредиту. На етапі структурування позики інформація рухається всередині банку. При цьому позичальник отримує юридичне свідчення одержання позики у формі примірників зазначених договорів.

Моніторинг кредиту полягає у відстежуванні поточного фінансового стану і результатів діяльності клієнта, з одержанням необхідних фінансових й інших даних щодо його бізнесу, стану забезпечення та поточних платежів за позикою, а також визначенні проблемних аспектів, що можуть вплинути на погашення позики. Моніторинг наданого кредиту банк здійснює на основі інформації, отриманої від позичальника (фінансова звітність, облікова інформація, дані про стан, оцінку та ліквідність застави чи іншого забезпечення), з інших джерел (від податкових, контролюючих органів, рейтингових агентств) та сформованої безпосередньо в банку (рух коштів за рахунками, своєчасність надходження поточних платежів за позикою). На етапі моніторингу кредитної заборгованості простежуються як вхідні, так і вихідні зовнішні й внутрішні інформаційні потоки.

Етап погашення кредиту є завершальним у процесі організації кредитних відносин банку з суб'єктами ринку. Після того, як позичальник виконає всі зобов'язання, кредит вважають погашеним. При цьому вхідні інформаційні потоки формує позичальник, і кінцевим пунктом отримання вихідної інформації є також він. У банку опрацьовують інформаційні масиви як зовнішньої інформації (доручення позичальника на оплату боргу), так й інформації, що є всередині установи і характеризує поточний стан заборгованості та основні параметри позики. Якщо позичальник не погашає заборгованість у визначений термін, управлінські рішення приймають на підставі масивів внутрішньої інформації банку. Суть цих рішень доводять до позичальника, формуючи відповідні зовнішні й внутрішні інформаційні потоки.

Етап 1. Аналіз кредитного звернення позичальника

Отримання інформації

Зовнішня інформація: чинна нормативно-правова база, макроекономічні показники стану кредитного ринку, рівень відсоткових ставок, фінансовий стан позичальника, зовнішні кредитні рейтинги, стан забезпечення за позицією

Внутрішня інформація: внутрішньобанківська нормативна база, продуктовий ряд банку, інформація, яку формує служба безпеки банку

Опрацювання інформації

Оцінка кредитоспроможності та кредитного рейтингу позичальника, стану забезпечення та рівня кредитного ризику за позицією

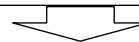
Передача інформації

Внутрішня інформація: аналітична інформація для прийняття рішення щодо надання кредиту

Етап 2. Структурування позики

Отримання інформації

Внутрішня інформація: аналітична інформація кредитного експерта банку

Опрацювання інформації

Рішення щодо надання кредиту, розроблення умов кредитування, підготовка та укладання кредитного договору, договорів застави, поруки тощо

Передача інформації

Внутрішня інформація: кредитна справа позичальника, кредитний договір, договори застави, поруки, гарантії

Етап 3. Моніторинг кредиту

Отримання інформації

Внутрішня інформація: кредитний договір, договір забезпечення тощо; облікова та звітна інформація щодо стану заборгованості за позицією і нарахованими відсотками; нормативна інформація щодо процедур моніторингу кредитної заборгованості та оцінки рівня кредитного ризику за позицією

*Рис. 2. Схема руху інформації
за окремими етапами кредитного процесу банку*

Узагальнення результатів аналізу організації інформаційного забезпечення кредитної діяльності банку дає підстави зробити певні висновки.

Організація інформаційного забезпечення процесу банківського кредитування передбачає виконання двох типів завдань: забезпечення належних якісних характеристик кредитної інформації та оптимізація процесів її збору (формування), опрацювання, передачі та використання. Сучасний стан вітчизняного кредитного ринку характерний високими ризиками зовнішнього середовища функціонування всіх його учасників – як банків, так і потенційних позичальників. Велика кількість стохастичних факторів впливу на кредитний процес, що швидко змінюються, погіршує якісні характеристики кредитної інформації банку, зокрема тієї, що надходить ззовні. Ці обставини призводять до підвищення кредитних ризиків, що спонукає банки уникати ризику, не видаючи кредиту, або знижувати його через підвищення відсоткових ставок за позикою, отримання додаткового забезпечення тощо.

За нинішніх обставин банкам доцільно сегментувати зовнішню кредитну інформацію, визначити її базові компоненти, врівноважуючи при цьому повноту та економічність даних. Така структуризація зовнішньої інформації дасть змогу перманентно здійснювати моніторинг стану кредитного ринку країни та кредитних рейтингів наявних і потенційних позичальників. Важливе значення в контексті оптимізації інформаційного забезпечення процесу банківського кредитування має також раціональна організація процесів формування (збору), опрацювання, аналізу та використання кредитної інформації всередині банку, що приведе до поліпшення якості процесів прийняття управлінських рішень та мінімізації витрат установи.

*Spyak H., Sas B. **Information support bank lending activity in the context of optimization.** The main qualitative characteristics of credit information are determined. The information support lending activities of the bank is analyzed and directions of optimization in the increasingly risk environment are defined. The practical recommendations for rational organization of information flows the bank at all stages of the loan process are grounded.*

Key words: economic information, the qualitative characteristics of the economic information, information credit of the bank, information flows.

*Спьяк Г., Сас Б. **Информационное обеспечение кредитной деятельности банка в контексте ее оптимизации.** Определены основные качественные характеристики кредитной информации. Проанализировано информационное обеспечение кредитной деятельности банка и определены приоритетные направления его оптимизации в условиях усиления рисков внешней среды. Обоснованы практические рекомендации рациональной организации информационных потоков учреждения банка на всех этапах кредитного процесса.*

Ключевые слова: экономическая информация, качественные характеристики экономической информации, информационное обеспечение кредитной деятельности банка, информационные потоки.

Література

1. Банківський потенціал економіки України [Текст]: моногр. / за ред. д. е. н., проф. Б. Л. Луціва. – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 448 с.
2. Інформаційні системи і технології в обліку [Текст]: підруч. / за ред. Ф. Ф. Бутинця [вид. 2-е, перероб. і доп.]. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544 с.
3. *Королев М. А.* Теория экономических информационных систем [Текст] / М. А. Королев. – Москва: Финансы и статистика, 1984. – 223 с.
4. *Мамиконов А. Г.* Управление и информация [Текст] / А. Г. Мамиконов. – Москва: Наука, 1975. – 183 с.
5. *Матвієнко О. В.* Основи інформаційного менеджменту [Текст]: навч. посіб. / О. В. Матвієнко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.
6. *Мишенин А. И.* Теория экономических информационных систем [Текст]: учеб. / А. И. Мишенин [4-е изд., доп. и перераб.]. – Москва: Финансы и статистика, 2002. – 240 с.
7. Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства [Текст]: моногр.: в 2 т. Т. 2 / за заг. ред. О. В. Кендюхова. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. – 316 с.
8. *Шеннон К.* Работы по теории информации и кибернетике [Текст] / К. Шеннон. – Москва: ИЛ, 1963. – 830 с.